

СБОРНИК
с доклади от

ГОДИШНА
МЕЖДУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ
на ВВВУ „Георги Бенковски“

2025

гр. Долна Митрополия
24.10.2025 г.

ВИСШЕ ВОЕННОВЪЗДУШНО УЧИЛИЩЕ „ГЕОРГИ БЕНКОВСКИ“

**ГОДИШНА МЕЖДУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ
НА
ВВВУ „ГЕОРГИ БЕНКОВСКИ“
2025**

сборник доклади

24 октомври 2025 г.

ИКАО – гр. Плевен
2025 г.

ГОДИШНА МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА ВВВУ „ГЕОРГИ БЕНКОВСКИ“

НАУЧЕН КОМИТЕТ

ПРЕДСЕДАТЕЛ

Бриг. ген. инж. Юлиан Радойски – Началник на ВВВУ „Георги Бенковски“

ЗАМЕСТИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ

Полк. проф. д-р Николай Ничев – Заместник началник по учебната и научната част на ВВВУ „Георги Бенковски“

ЧЛЕНОВЕ

- **полк. проф. д-р инж. Милен Атанасов** - Декан на факултет „Авиационен“
- **доц. д-р Галина Тодорова** – Директор на Департамент „Природни и хуманитарни науки“
- **полк. доц. д-р инж. Мартин Камбушев** – Заместник декан на факултет „Авиационен“
- **полк. проф. д-р инж. Асен Маринов** – Началник на катедра „Авиационна техника и технологии“
- **доц. д-р инж. Любомир Митов** – Началник катедра „Техническа експлоатация на летателни апарати“
- **полк. доц. д-р инж. Пеньо Пенев** - Началник катедра „Електроника, навигация и комуникации в авиацията“
- **полк. доц. д-р инж. Стефан Билидеров** - Началник катедра „Електротехника, автоматика и информационни технологии“
- **проф. д-р Милен Митков** - Ръководител на катедра „Навигационна подготовка и авиационен мениджмънт“
- **проф. д-р Мануш Христов** - Ръководител катедра „Тактика, въоръжение и системи за сигурност в отбраната“

НАУЧЕН СЕКРЕТАР

доц. д-р инж. Иван Вълков – пом.-ректор на ВВВУ „Георги Бенковски“

РЕДАКТОР

гл. ас. д-р инж. Николай Кънчев

© “ГОДИШНА МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА ВВВУ „ГЕОРГИ БЕНКОВСКИ“

сборник от доклади на Научна конференция
24 октомври 2025 г.

ИКАО – гр. Плевен

Български език
Издание в електронен вид на CD

ISSN 2738-716X

© ВВВУ “Георги Бенковски”

ВИСШЕ ВОЕННОВЪЗДУШНО УЧИЛИЩЕ „ГЕОРГИ БЕНКОВСКИ“
ГОДИШНА МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ
на 24 октомври 2025 г., ИКАО - гр. ПЛЕВЕН

ПАЗАРНИ СТРУКТУРИ И ТЯХНОТО ОТРАЖЕНИЕ ВЪРХУ ДИНАМИКАТА НА ПЕТРОЛНИТЕ ЦЕНИ

Пламен Георгиев Парушев

Стопански факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Велико Търново, България, Email
D1634@sd.uni-vt.bg

MARKET STRUCTURES AND THEIR IMPACT ON THE DYNAMICS OF OIL PRICES

Plamen Georgiev Parushev

Faculty of Economics, St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo, Veliko Tarnovo,
Bulgaria, Email: D1634@sd.uni-vt.bg

Abstract: *This paper explores the theoretical relationship between market structures and the price dynamics of crude oil. By examining the classical economic models of perfect competition, monopoly, monopsony, and oligopoly, the study outlines the distinctive mechanisms through which different structures influence pricing behavior in commodity markets. Special attention is given to the peculiarities of oil as a strategic raw material, whose market is often characterized by dominant producers, limited substitutability, and geopolitical sensitivity.*

The paper further analyzes how real-world deviations from perfect competition, such as collusive behavior and cartel agreements (e.g., OPEC), affect price volatility, supply responsiveness, and long-term investment in the sector. The interplay between supply elasticity and market concentration is also considered as a key determinant of price formation under various conditions of demand and uncertainty.

By applying theoretical frameworks to the oil market, the study demonstrates that pricing cannot be fully explained without acknowledging the underlying market structure and strategic behavior of participants. The analysis highlights the need for regulators and policymakers to account for structural market characteristics when assessing price movements, stability, and competition in global energy markets.

Keywords: *market structure, oil prices, perfect competition, oligopoly, monopoly, price volatility*

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Цените на петрола продължават да бъдат един от ключовите индикатори за глобалната икономическа активност. Отразявайки както фундаменталните пазарни процеси, така и геополитическите напрежения, динамиката им остава в центъра на икономическите изследвания. Разбирането на това как различните пазарни структури влияят върху ценовите механизми е от съществено значение, особено в контекста на нестабилност, причинена от международни конфликти, енергийни преходи и спекулативни потоци. В условията на ограничени ресурси и зависимост от външни доставки, правилното теоретично осмисляне на петролния пазар е не само научно, но и стратегически важно.

Обект на изследване са пазарните структури, разглеждани през призмата на икономическата теория.

Предмет на изследване е въздействието на различните типове пазарни структури върху динамиката на цените на петрола на глобалните пазари.

Цел на изследването е да се извърши теоретичен анализ на взаимодействието между пазарната структура и ценовите процеси в петролния сектор, като се открият основните канали на влияние и ограниченията пред конкурентността.

Основни задачи:

Да се систематизира теоретичната рамка относно видовете пазарни структури;

Да се разгледат основните характеристики на петролния пазар като специфичен вид суровинен пазар;

Да се анализира приложимостта на моделите от икономическата теория спрямо реалните условия на петролния пазар;

Да се изведат теоретични зависимости между структурни промени и ценова волатилност.

2. ПАЗАРНИ СТРУКТУРИ В ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ

2.1. Перфектна конкуренция

Моделът на перфектна конкуренция заема централно място в неокласическата икономическа теория и служи като референтна рамка за оценка на реално съществуващите пазарни структури. В условията на перфектна конкуренция пазарът се характеризира с множество независими продавачи и купувачи, хомогенен продукт, пълна информация, свободен достъп до пазара и пълна мобилност на ресурсите. При тези условия никой индивидуален участник не е в състояние да влияе върху пазарната цена – тя се определя изцяло от взаимодействието между агрегираното търсене и предлагане [6].

Ценообразуването в такава структура е напълно прозрачно, а производителите реализират печалби само в краткосрочен план. В дългосрочен аспект нормалната печалба се приравнява към алтернативните разходи, което стимулира ефективно разпределение на ресурсите. Перфектната конкуренция води до Парето – ефективност, при която никой не може да бъде поставен в по-добро състояние, без някой друг да бъде поставен в по-лошо.

Въпреки своята аналитична стойност, този модел трудно намира пълна реализация в реалната икономика, особено на пазари с ограничени ресурси, стратегически значение или висока бариера за навлизане – какъвто е пазарът на петрол. Това налага анализът на други, по-реалистични пазарни структури, като олигопола и картелите, които предлагат по-достоверна интерпретация на ценовите процеси в енергийната сфера.

2.2. Монопол и монополия

Монополът представлява пазарна структура, при която един-единствен производител контролира предлагането на даден продукт или услуга, без да съществуват близки заместители. В такава среда монополистът притежава пазарна сила, позволяваща му да влияе върху цената чрез контрол върху обема на производството. За разлика от условията на перфектна конкуренция, където участниците са ценополучатели, монополистът е ценосъздател и максимизира печалбата чрез уравновесяване на пределния приход с пределните разходи [9].

От гледна точка на социалната ефективност, монополът води до загуба на благосъстояние (deadweight loss), тъй като равновесието настъпва при по-ниско

количество и по-висока цена в сравнение с конкурентния пазар. Това води до неефективно разпределение на ресурсите и ограничен достъп за потребителите.

Сходна, но огледална по своя характер структура е монопсонията — ситуация, при която на пазара съществува един-единствен купувач. Макар и по-рядко срещана, монопсонията може да възникне при стратегически важни суровини или на ограничени регионални пазари, при които търсенето е концентрирано в една организация или държава. Както монополистът, така и монопсонистът оптимизират икономическата си позиция чрез манипулация на количествата, което нарушава пазарния баланс и води до изкривявания.

Петролният пазар рядко демонстрира чист монопол или монопсония, но исторически се наблюдават ситуации с доминиращи производители или консуматори, които въздействат върху пазарната динамика чрез поведение, близко до тези модели.

2.3. Олигопол и картелни споразумения

Олигополът е пазарна структура, при която малък брой големи производители доминират предлагането на даден продукт. Тези фирми са взаимно зависими при вземането на решения, тъй като действията на една от тях могат значително да повлияят на останалите участници на пазара. В олигополна среда конкуренцията е ограничена, а стратегическото поведение заема централна роля, като моделите на Курно, Бертран и Стакелберг предлагат различни подходи за анализ на равновесието между участниците [8].

Олигополите често водят до възможности за формиране на картелни споразумения, при които фирмите координират ценова и/или количествена политика с цел максимизиране на колективната печалба. Такива споразумения обикновено са неформални и нестабилни, тъй като отделните участници имат стимул да отклоняват поведението си за сметка на останалите (проблемът на затворника). Въпреки това, някои картели съществуват продължително време, особено когато са подкрепени институционално или междудържавно.

Организацията на страните износителки на петрол (ОПЕК) представлява уникален пример за координирано поведение в контекста на световния петролен пазар. Въпреки че не е перфектен картел, ОПЕК упражнява съществено влияние върху глобалните цени чрез производствени квоти и общи стратегии за пазарна стабилизация. Според икономическата теория това поведение е типично за олигополни структури с висока пазарна концентрация, при които възможността за коалиционно действие е сравнително устойчива.

Присъствието на такива структури предполага пазарна сила, която нарушава класическите механизми на търсене и предлагане. Последниците за ценообразуването могат да бъдат значителни — от относителна ценова стабилност до внезапни и координирани промени в предлагането, които влияят на ценовите равнища на международните пазари.

2.4. Особености на пазара на суровини

Пазарите на суровини, включително този на петрол, притежават редица характеристики, които ги отличават съществено от пазарите на крайни продукти или услуги. На първо място, суровините са хомогенни продукти, което предполага ограничени възможности за диференциация и висока степен на заменяемост между производителите. Тази хомогенност улеснява глобалната търговия, но също така прави цената изключително чувствителна към промени в търсенето, предлагането и очакванията на участниците.

Пазарът на петрол е особено сложен поради своя двупластов характер — физически (реален) пазар и фючърсен (финансов) пазар. Фючърсните договори, които

позволяват търговия с бъдещи доставки на суровината, допринасят за значителна ценова волатилност, като често отразяват не само фундаментални фактори, но и спекулативни очаквания [5]. „Фючърсният договор е вид дериватив, представляващ сделка за покупка или продажба на актив на предварително договорена цена, реализирана в бъдещ период.“ [12]. Освен това, пазарите на суровини често са геополитически обвързани, тъй като производството и износът са съсредоточени в ограничен брой държави, които притежават стратегически контрол върху ресурсите. Това прави петрола обект на политически решения, санкции, конфликти и съгласувани действия от страна на организации като ОПЕКС.

Наличието на ниска ценова еластичност на търсенето в краткосрочен план също е отличителна черта. Тъй като петролните продукти имат малко заместители, промяната в цената води до ограничено и забавено поведение на потребителите. Същевременно, инвестициите в производствени капацитети изискват време и значителен капитал, което забавя реакцията на предлагането спрямо ценовите сигнали.

Съвкупността от тези фактори прави пазара на петрол податлив на нестабилност, циклични колебания и силно влияние от страна на координирани действия, които не отговарят на класическите допускания за перфектна конкуренция.

3. ПРИЛОЖИМОСТ НА ПАЗАРНИТЕ МОДЕЛИ КЪМ ПЕТРОЛНИЯ ПАЗАР

3.1. Доминация на определени производители

Глобалният пазар на петрол не се вписва в рамката на перфектната конкуренция поради силната концентрация на предлагането в ръцете на ограничен брой производители. На практика, доминацията на няколко водещи държави и държавно-контролирани петролни компании води до олигополна структура, в която ключови играчи като Саудитска Арабия, Русия, САЩ, Обединените арабски емирства и Ирак оказват значително влияние върху глобалното ценово равнище.

Особено изразен е ефектът от действията на ОПЕКС, която, макар и формално не притежава статут на монопол, функционира като координиращ механизъм, целящ управление на обемите на предлагане и постигане на стратегически ценови цели. Така се наблюдава де факто доминация, при която цената не се формира само от взаимодействието на търсенето и предлагането, а и от договорените производствени квоти, геополитически съгласувания и реакция на пазарните очаквания [2].

Тази концентрация води до пазарна сила, която позволява външно управление на предлагането, особено в моменти на кризи или резки промени в търсенето. Такива интервенции могат да задържат цените изкуствено високи или да предотвратят колапс в периоди на свръхпредлагане. В същото време, координираната доминация поражда нестабилност в очакванията на пазарните участници, което увеличава спекулативните движения в краткосрочен план.

В заключение, доминиращите производители внасят стратегическо поведение и асиметричност, които отдалечават петролния пазар от моделите на класическа конкуренция и го приближават до типичната динамика на структурно концентрирани пазари.

3.2. Координирано поведение и ценови споразумения

Координираното поведение между производителите е ключов белег на петролния пазар, който се отклонява от неоллибералните представи за саморегулираща се конкуренция. В икономическата теория подобна координация се разглежда чрез картелните модели, при които участниците ограничават производството с цел постигане на по-висока обща печалба. Това е характерно за олигополни пазари, в които броят на

участниците е достатъчно малък, за да позволи наблюдение, доверие и прилагане на споразумения [8].

Петролният пазар предоставя емпиричен пример за такава структура чрез ОПЕС. Макар и да не притежава формален монопол, организацията действа като координиран производител, съгласувайки производствени квоти между членовете си, за да влияе върху ценовото равнище на международните пазари. Това координирано поведение има двойствен ефект: от една страна стабилизира цените в условия на шокове, а от друга — може да доведе до изкуствено поддържане на високи ценови равнища в ущърб на потребителите.

Теоретично, устойчивостта на такива споразумения е обект на анализ в игровата теория, където се разглежда т.нар. "дилема на затворника" — всяка страна има стимул да се отклони от договореното с цел да увеличи индивидуалната си печалба, но ако всички го направят, колективната изгода се губи. Затова в практиката често се наблюдава частична ефективност на подобни споразумения, придружена от периоди на свръхпредлагане и вътрешни напрежения в рамките на ОПЕС.

Допълнително, през последните години се засили т.нар. ОПЕС+ формат, включващ и държави извън организацията (напр. Русия), което разшири геополитическото измерение на координацията. Тази тенденция още повече отдалечава петролният пазар от свободната конкуренция и затвърждава характера му като управляван олигопол.

3.3. Ограничения пред конкурентността на петролните пазари

Въпреки че глобалният пазар на петрол включва множество участници, реалната конкурентност е силно ограничена поради редица структурни, институционални и геополитически фактори. Един от основните е високата степен на концентрация на добива, съсредоточен в ограничен брой държави и контролирани от държавни или полудържавни компании. Това създава естествени бариери за навлизане на нови участници и затвърждава позициите на вече установените производители.

Високите първоначални разходи и дългите инвестиционни цикли също възпрепятстват динамичната конкуренция. Разработването на петролни находища изисква значителен капитал, достъп до технологии и стабилна регулаторна среда. Малки и средни предприятия практически нямат достъп до този сегмент, което води до доминиране на големи транснационални корпорации и национални петролни компании.

На институционално равнище, координирани действия чрез междудържавни споразумения и картелни формати, каквито са ОПЕС и ОПЕС+, допълнително ограничават ценовата конкуренция, като въвеждат производствени квоти и стратегически решения, целящи да повлияят на цената независимо от пазарното равновесие.

Към това се добавят и геополитическите рискове, свързани с нестабилност в производителите на петрол, икономически санкции, конфликти и търговски войни. Те могат да прекъснат вериги на доставки или да променят изкуствено ценовата динамика, което затруднява пазарната прозрачност и ефективността на ценовите сигнали.

Съществено ограничение пред конкуренцията е и информационната асиметрия, при която големите участници притежават по-добра прогностична способност, достъп до вътрешна информация и по-висока способност за влияние върху очакванията на пазара, включително чрез публични изявления или контролирано изтичане на данни.

В обобщение, пазарът на петрол функционира в условия, които ограничават спонтанната конкуренция, а ценовата динамика често е резултат от взаимодействието между стратегически решения, политически интереси и производствени капацитети, а не от чиста пазарна логика.

4. ТЕОРЕТИЧНИ ЗАВИСИМОСТИ МЕЖДУ ПАЗАРНАТА СТРУКТУРА И ЦЕНОВАТА ДИНАМИКА

4.1. Предлагање и еластичност

Един от основните фактори, които определят реакцията на пазара на петрол към промени в цената, е еластичността на предлагането. В икономическата теория еластичността на предлагането измерва степента, до която количеството предлаган ресурс се променя в отговор на промени в цената. В петролната индустрия този показател е сравнително нисък в краткосрочен план, тъй като добивът и рафинерията изискват време, капитал и технологичен ресурс, за да бъдат коригирани съобразно пазарната конюнктура [1].

Тази ниска еластичност означава, че при рязко нарастване на търсенето или внезапни сътресения в предлагането (например геополитически конфликти или природни бедствия), пазарът не може да реагира бързо с увеличено предлагане. Това води до диспропорционални изменения в цената, които са по-волатилни от тези при стоки с висока еластичност на предлагането. Рискът, като присъщ атрибут на всяка инвестиция, оказва пряко влияние върху поведението на участниците на пазара и върху ценовата динамика, особено при суровини с висока волатилност, какъвто е петролът [13].

Освен технологичните и инвестиционни ограничения, пазарната структура също играе съществена роля. В условията на олигопол или картелно поведение (каквото е наблюдавано при ОПЕС), участниците могат умишлено да ограничават предлагането дори когато технически е възможно увеличаването му. Тази форма на стратегическо поведение допълнително намалява еластичността и засилва нестабилността на цените при шокове в търсенето.

От друга страна, в дългосрочен план еластичността на предлагането е по-висока, тъй като петролните компании могат да инвестират в нови находища, технологии за добив (като фракинг) или да диверсифицират доставките. Това означава, че структурните характеристики на пазара определят не само текущата динамика, но и възможностите за адаптация във времето.

В съвременните теоретични модели ценовата динамика на петролните пазари често се обвързва с очакванията на участниците относно бъдещите стойности на ключови макроикономически променливи, включително валутни курсове. Тези очаквания нерядко се базират на статистически прогнози, включително чрез авторегресионни модели, които могат да улеснят вземането на инвестиционни и хеджиращи решения. Както отбелязва Радуканов [10], „Авторегресионните модели могат еднакво добре да се използват за прогнозиране стойността на валутния курс, така и за определяне на бъдещата дневна доходност на валутния курс“. Това подчертава значението на очакванията за динамиката на търсенето и предлагането на петрол на световните пазари.

Инфлационната динамика оказва влияние върху покупателната способност, реалната стойност на суровините и търсенето на енергоносители, включително петрол. Съвременните парични системи функционират при условия на т.нар. „книжно-парични“ режими, при които „основен техен недостатък е постоянното проявление, в по-голяма или по-малка степен, на инфлацията“ [11]. Това поражда несигурност относно бъдещите равнища на цените и стимулира както потребителите, така и производителите да адаптират своето поведение на пазара

В заключение, ниската еластичност на предлагането на петрол в краткосрочен план, съчетана с концентрирана пазарна структура и стратегическо поведение, води до висока чувствителност на цената и прави петролните пазари особено податливи на сътресения.

4.2. Очаквания и ценообразуване

На пазарите на суровини, а особено на петрол, очакванията на участниците играят съществена роля в процеса на формиране на цените. За разлика от класическите модели, при които цената се определя единствено от текущото съотношение между търсене и предлагане, в реалната пазарна динамика се наблюдава значително влияние на прогнозираните бъдещи събития и поведенчески фактори.

В теоретичен план това се обяснява чрез понятието за очаквана равновесна цена, която се формира въз основа на наличната информация и прогнозите за бъдещо развитие на ключови фактори като търсене, добив, геополитика, монетарна политика и т.н. [7]. В тази логика, цената на петрола не е само резултат от текущи количества, а от очакванията за бъдещи условия, които пазарът „капитализира“ предварително.

Тези очаквания се формират както от фундаментални данни – запаси, нива на добив, икономически растеж – така и от психологически и спекулативни фактори. Фючърсните пазари на петрол, които служат като ориентир за спотовите цени, реагират много бързо на новини, доклади и дори на политически сигнали, което прави ценовата динамика силно чувствителна към информационни шокове [3].

В пазарна структура с ограничена конкуренция – каквато е тази на петрола – очакванията могат също да бъдат манипулирани или насочвани чрез стратегическо поведение, включително чрез публични изказвания на водещи производители (напр. Саудитска Арабия, Русия). Това засилва ценовата волатилност, тъй като участниците не реагират само на обективни промени, а и на сигнали и интерпретации.

От теоретична гледна точка, това приближава пазара на петрола до спекулативен пазар с непълна информация, при който рационалността е ограничена, а поведението често е водено от херд ефекти, поведенчески пристрастия и стремеж към минимизиране на риск.

В заключение, взаимодействието между очакванията и ценообразуването подчертава необходимостта от модели, които да включват информационни потоци и поведенчески реакции, наред с класическите детерминанти на търсенето и предлагането. Това е особено важно за анализите на краткосрочни ценови движения и за прогнозиране в условията на несигурност.

4.3. Влияние на структурни промени върху ценовата волатилност

Ценовата волатилност на петролните пазари е дълбоко свързана не само с краткосрочни шокове в търсенето или предлагането, но и със структурни трансформации, настъпващи в рамките на самия пазар. В икономическата теория тези структурни промени се отнасят до устойчиви, дългосрочни изменения в пазарната организация, регулацията, технологиите и геополитическите условия, които оказват влияние върху механизмите на ценообразуване.

Един от ключовите структурни фактори, които повлияват волатилността, е съставът и поведението на основните производители. Например, разширяването на формата ОПЕКС+ след 2016 г. доведе до координирани производствени стратегии между традиционни и нови играчи, което променя динамиката на предлагането и съответно засилва или намалява ценовите колебания в зависимост от степента на сътрудничество [4].

Друг значителен структурен фактор е възходът на нетрадиционния добив, особено шистовия петрол в САЩ. Тази технологична иновация увеличи общото предлагане и повиши ценовата еластичност в дългосрочен план. В същото време обаче, гъвкавостта на шистовия добив направи пазара по-реактивен към ценовите сигнали, което в определени периоди засилва волатилността чрез механизъм на ускорена корекция на предлагането.

Структурна роля играят и промени в пазарната регулация, като либерализация на търговията, дерегулация на енергийни пазари или въвеждане на нови стандарти за устойчиво развитие. Тези фактори променят както стимулите за инвестиции, така и начина, по който участниците реагират на пазарните очаквания, което внася нови източници на несигурност в краткосрочен и средносрочен план.

Не на последно място, институционални и геополитически промени – като икономически санкции, промяна в правото на собственост върху ресурси, нестабилност в производителите – имат потенциала да трансформират пазарната структура и да предизвикат продължителни периоди на висока волатилност. Теоретично това се обяснява чрез дестабилизация на очакванията, ограничаване на достъпа до предлагане и увеличаване на пазарния риск.

Следователно, анализът на волатилността на петролните цени изисква интегриран подход, който да отчита не само моментните пазарни баланси, но и структурните промени, които създават нови зависимости и канали на предаване на шокове.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ И БЛАГОДАРНОСТИ

Пазарната структура има съществено влияние върху начина, по който се формира и променя цената на петрола. Теоретичният анализ на различните типове пазарни структури – от перфектна конкуренция до олигопол и монопсония – показва, че колкото по-концентриран е пазарът, толкова по-ограничена е свободната ценова динамика и толкова по-голямо е значението на стратегическото поведение на ключови участници.

Петролният пазар функционира в условия, които се доближават до олигопол с елементи на картелно взаимодействие, особено в присъствието на организации като ОПЕС и ОПЕС+. Това води до координирано поведение, което ограничава предлагането и влияе върху ценовите равнища в глобален мащаб.

Освен структурата на участниците, еластичността на предлагането, информационните очаквания и структурните трансформации в индустрията оказват съществено въздействие върху волатилността на цените. Тези фактори взаимодействат в сложна система, където краткосрочните пазарни реакции често отразяват не само икономически реалности, но и поведенчески и геополитически аспекти.

В заключение, динамиката на цените на петрола не може да бъде обяснена само чрез класически модели на търсене и предлагане. Необходимо е по-дълбоко теоретично осмисляне на структурните характеристики на пазара, ролята на институциите, както и влиянието на глобалната несигурност, за да се обхване комплексният характер на този стратегически ресурс.

ЛИТЕРАТУРА

1. Baumeister, C., & Hamilton, J. D. *Structural Interpretation of Vector Autoregressions with Incomplete Identification: Revisiting the Role of Oil Supply and Demand Shocks*. American Economic Review, 2019, 109(5), 1873–1910.
<https://doi.org/10.1257/aer.20151569>
2. Fattouh, B., & Mahadeva, L. *OPEC: What Difference Has It Made?* Oxford Institute for Energy Studies, 2013. Retrieved from <https://www.oxfordenergy.org>
3. Kilian, L., & Murphy, D. P. *The Role of Inventories and Speculative Trading in the Global Market for Crude Oil*. Journal of Applied Econometrics, 2014, 29(3), 454–478.
<https://doi.org/10.1002/jae.2322>
4. Kiswani, K. M., & Kiswani, A. M. *OPEC+ and Oil Price Volatility: Evidence from Recent Oil Market Dynamics*. Energy Policy, 2021, 149, 112013.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2020.112013>

5. Labys, W. C., & Lord, M. *Commodities, Cycles, and Technical Analysis*. Boulder, CO: Westview Press, 1990.
6. Mankiw, N. G. *Principles of Economics* (9th ed.). Boston, MA: Cengage Learning, 2021.
7. Pindyck, R. S. *Inventories, Speculative Demand, and the Price of Oil*. The RAND Journal of Economics, 1990, 21(1), 116–129. <https://doi.org/10.2307/2555490>
8. Tirole, J. *The Theory of Industrial Organization*. Cambridge, MA: MIT Press, 1988.
9. Varian, H. R. *Intermediate Microeconomics: A Modern Approach* (9th ed.). New York: W. W. Norton & Company, 2014.
10. Радуканов, С. (2022). *Прогнозиране на валутния курс и риск*. Велико Търново: Ай енд Би.
11. Радуканов, С. (2022). *Парична политика на България в процеса на присъединяване към Еврозоната*. Велико Търново: Ай енд Би.
12. Тодоров, Т. *Изследване влиянието на цените на зърнените фючърси върху инвестиционното поведение на икономическите агенти и земеделски производители* Потенциал за развитие на фермерските пазари в България: Сборник с доклади от Кръгла маса, 6 октомври 2017, Свищов. Свищов: Академично издателство "Ценов". ISBN: 978-954-23-1251-2
13. Тодоров, Т. (2018). *Иновативни методи за измерване на пазарния риск на "FOREX" пазара*. Народно стопански архив, (4), 44–65. ISSN: 2367-9301. Retrieved from <https://dlib.unisvishtov.bg/bitstream/handle/10610/4022/3a7b68db00fdbb1e9f29a3dea5446a85.pdf?sequence=1&isAllowed=y>